

1741
Kapitel

UNDER VÄGEN.

ORIGINALNOVELL FÖR FINLAND.

AF

A. I. N. A.

[*Edith Forssman*]

HELSINGFORS.

WEILIN & GÖÖS' AKTIEBOLAGS BOKTRYCKERI,
1892.

Litet af sur deg
försyrar hela degen.

Att inträda i en ny verkningskrets förefaller som att vända ett nytt blad i lefnadsboken, åtminstone tänkte han så den unge studenten, som just var på väg in till hufvudstaden för att begynna en akademisk kondition. Villkoren voro förträffliga, en riklig lön, två försigkomna elever och rättighet att använda alla lediga timmar för egna studier — hvad kunde man begära mer.

De två föregående åren han varit student, hade varit mödosamma nog med informerande på landet, renskrifning och lektioner, de terminer han varit inne vid universitetet; det gällde att icke behöfva falla modren till last, utan snarare hjälpa henne hvad han kunde — en fattig prestenka med fem oförsörjda barn har just icke några resurser.

Bertel var den äldste af syskonen och nästan i fars ställe för tre yngre bröder och två små syst-rar. Emil hade han senaste vår fått placerad på apotek, Fredrik, som fått följa sitt hjärtas båg, plöjde nu hafvets böljor och lille Villiam bedref tillsvi-dare sina studier i folkskolan, medan syst-rarna erhö-lo gratis undervisning för guvernanten hos baron Hs. på Toivola. De voro sådana vän-liga, hjärte-goda människor både baronen och hans bustru, årligen kommo de ihåg han; mor med po-tatis till utsäde, skinka till jul och många andra nyttiga saker, och det var äfven genom deras rekommendation han nu erhållit sin plats hos en kusin till friherrinnan öfverste Martin.

Bertel var dem så hjärtligt tacksam och modern ej mindre; hon tänkte förnämligast på den stora fördelen för sonen att alltid hafva tillgång till god, stärkande föda, samt att få räkna sig till familjen, lefva hemlif, som han så mycket tyckte om.

Öfversten — sedan länge enkling -- hade med en släkting som förestod hans hus och sin enda dotter först nyligen återvänt från en sommarvistelse i utlandet, hvarför Bertels resa in till staden blifvit framskjuten något in i oktober.

Nu var han som nämnt emellertid på väg och hade med ungdomens vanligtvis lifliga fantasi utfyllt tiden mellan de sista stationerna med att söka föreställa sig sitt blifvande hem.

Snart brusade tåget in på hufvudstadens bangård. Han visste att han var väntad, men äfven att ingen billigtvis skulle besvära sig ned för att möta honom; han tog således en droschka och befann sig inom kort vid målet för sin färd, ett ståtligt stenhus vid en af de förnämsta gatorna.

Den eleganta våningen två trappor upp var ännu fullt upplyst. Bertel hade ej tänkt sig att få helsa familjen i kväll, men i staden är man ju van vid sena timmar, det hade han glömt att beräkna.

En betjänt i livré öppnade tamburdörren för honom och mottog med en gravitetisk bugning den tunna, något slitna kappsäcken, det var omissskänne ligt att denna värdiga person såg ned öfver sin galonerade krage på den unge informatorn, som tillät sig att hafva en så tarflig packning. Studenten aftog mössa och ytterrock, sedan öppnades dörren till matsalen för honom med stor ceremoni. Det var som skulle en hel flod af ljus härifrån strömmat emot honom, man satt till bords därinne; bakom det blanka téköket tronade en äldre dam, något lång och mager, med skarpa drag och spetsar öfver lösbenan. Värden i huset reste sig från än-

dan af bordet, där han hade sin plats och helsade den inträdande med stram, militärisk hållning.

Han var en omkring sextioårs man, ännu rak och nästan ungdomligt smärt, ehuru hår och mustascher gingo i grått; dragen voro fina och regelbundna, ögonen af en sällsynt vacker blå färg, med något melankoliskt i uttrycket. Han hade antagligen i yngre dagar varit af stor manlig skönhet, men någoting stelt och afmätt torde dock alltid hvilat öfver den imponerande gestalten.

— Välkommen herr Holm — sade han artigt — här får jag presentera er för värdinnan i mitt hus, fröken Josefine . . . sköld och dessa äro edra elever, Otto och Edgar. — Studenten bugade sig djupt för damen bakom theköket som värdigades räcka honom sina kyliga fingerspetsar, därpå skakade han hand med de två gossarne, ungdomar på tolf och fjorton år, hvilka föreföllo städade och väluppfostrade. Han såg sig omkring, i rummet funnos ej flere familjemedlemmar, den gravitetiske betjänten sköt fram en stol till bordet och satte en fylld thekopp framför honom. Öfversten gjorde några anmärkningar om vädret jemte höfliga frågor om resan, gossarne stirrade i smyg på den nye läraren och fröken Josefine iakttog en högdragen tystnad, öfver det hela hvilade en ytterst kylig stämning, en slags stel förnämhet, tyckte Bertel. Han kom ihåg de otvungna middagarna på Toivola, den jovialiske värden i hemväfda kläder och storstoffer och värdinnans enkla välvilja — det fanns allt många slag af aristokrater här i världen, tänkte han.

Sedan man ätit drack öfversten ännu ett extra glas the till en nysständer cigarr, Bertel vände sig till gossarne med några frågor och bordet dukades raskt af under fröken Josefines högstegna uppsigt. I detta ögonblick ringde det på och nästa minut slogs dörren till matsalen häftigt upp; där inom ramen af de mörka draperierna stod plötsligt såsom en uppenbarelse från feernas land en ung flicka i

Under vägen.

elegant toilett, medan betjanten beställsamt aftog en hvit pelskappa från hennes axlar.

Med sväfvande gång och hufvudet lätt tillbaka-kastadt, med en egendomligt stolt böjning på den smärta halsen, gick husets dotter fram till sin far och kysste honom till helsning, sedan nickade hon vårdslöst åt gossarne och vidrörde flygtigt tantens hand; att en främmande fanns i rummet tycktes hon ej lagt märke till.

— Celie, dina bröders informator har anländt — sade öfversten med en lätt rynkning på de grå ögonbrynen — herr Holm detta är min dotter. Den unge mannen som rest sig vid hennes inträde, bugade sig djupt, Celie helsade nonchalant, sedan mätte hon honom från hufvud till fot med en blick så kall och högmödiget öförsämd att blodet blixtnabbt sköt upp i Bertels vanligen bleka kinder.

Öfversten reste sig hastigt och bjöd godnatt, det var tecknet till allmänt uppbrott. Gossarne erbjödo sig villigt att visa läraren till hans rum som låg bakom deras eget och ännu obehagligt berörd af den unga damens bemötande följde Bertel sina disciplar. Intrycket försvann dock snart, eller blef åtminstone undanskymdt af andra, när han genom det stora rummet som de två bröderna gemensamt bebodde och som var försedt med allt hvad „rikemans barn“ kunde önska till trefnad och förströelse, inkom i det mindre som var bestämdt för honom och hvars komfort, ett bekvämt skrifbord, en amerikansk gungstol, bokhylla och den propa lavoiren etc. högst angenämt berörde honom. Gossarne isynnerhet Edgar visade sig nu rätt tillgängliga, berättade om husets vanor, sin skolgång med mera och fortforo att prata ända tills Bertel vänligt uppmanade dem att gå till sängs, på det de icke måtte försumma följande dagens tidiga skoltimmar.

Hvad honom själf angick, packade han ännu upp sin kappsäck och inlade sina få och enkla

tillhörigheter i mahogny chiffonieren och klädskalet — utrymme fanns i öfverflöd — sedan lade han sig på resortmadrassen i den prydliga järnsängen, men trots detta ypperliga läger, kastade han sig länge fram och åter, upptagen af hvarjehanda tankar, hvilka alla rörde sig kring de nya förhållanden som nu omgäfvade honom.

Nästa morgon vaknade han tidigt tillföljd af väckareklockans ringning i det angränsande rummet, som manade gossarne att skynda ur bädden och göra sig i ordning. Bertel, som längesedan tagit till sitt valspråk morgonstund har guld i mund, — var ej sen att följa urets maning, snart hade han slutat sin toilett och öppnade nu dörren till gossarnes rum för att se huru långt de voro komna, Edgar, den yngre, satt ännu omorgnad på sängkanten och sökte med sömndruckna ögon efter sina strumpor. Han var alltid på misshämör sex af veckans sju morgnar hela terminen igenom, för att han var tvungen att stiga tidigt upp.

Otto stod med hufvudet gömdt i tvättfatet och skrattade öfverlägset åt broderns „pjåk“, som han kallade det, all slags hårdning hade ett särskildt behag för honom. Edgar var klen för sin ålder, mörkhårig, utomordentligt liflig och äfven känslig, ehuru som Bertel senare kunde öfvertyga sig, lätt att taga intryck såväl till ondt som godt, Otto däremot föreföll nästan som en ung atlet med sin smärta kropp, sina smidiga lemmar och breda skuldror; han hade regelbundet vackra drag, hvilkas skönhet dock till en del förtogs af någonting hånfullt kring munnen och den kyliga stelhet, som tyck-

tes vara förherskande inom familjen gjorde äfven hans väsen otillgängligt. Ögonen voro skarpa, men anmärkningsvärdt vackra likasom fadrens.

Sedan gossarne slutat kläda sig, genomgick läraren med dem dagens lexor, hvarvid det befanns att Otto var fullkomligt säker på sin sak, men Edgard däremot något svag, isynnerhet i matematiken. Kl $1\frac{1}{2}$ intogo alla tre gemensamt kaffe med färdigbredda smörgåsar, hvarefter det för gossarne blef rusning till skolan, för läraren åter två goda lugna morgontimmar innan kallelsen till den egentliga frukosten åter förde honom tillsammans med den öfriga familjen.

Öfversten hade likväl ingalunda försofvit sig, han hade redan gjort en lång promenad och såg nu helt frisk och upplifvad ut. Annorlunda förhöll det sig med fröken Josefine, som i grämlig ton klagade öfver att „hon ej sofvit en blund på hela natten“, hvilket sorgliga faktum enligt hvad Bertel med tiden erfor, ofta upprepade sig och alltid aftvang öfversten ett höfligt beklagande. När de öfriga redan höllo på att avsluta måltiden infann sig omsider fröken Celie i en förtjusande mörkröd morgondräkt; hon såg missbelåten ut och besvarade trumpet fadrens i ytterst vänlig ton framställda frågor huru hon sofvit och om hon haft treffligt på gårdagens nöje. Som ett bortskämdt barn knotade hon öfver att biffen var seg och det verkligen utsökt goda kaffet odrickbart, betjenten var hela tiden fullt upptagen af att ställa henne tillfreds. Fröken Josefine småpratade äfven oafbrutet och gjorde anmärkningar öfver maten, öfversten ensam bibehöll sitt jämnmod; han var tydligen van vid sina damers missstämning och utkastade blott stundom ett förmedlande ord.

Bertel tänkte på frukosten därhemma — potatis och salta mjukor året om — han mindes äfven med hvilken aptit syskonen angrepo maten, det var nog så att hungern alltid blef den bästa kryddan

och vid dessa minnen flög en lätt ljusning öfver hans vanligen allvarliga drag. Han hade dock någonting egendomligt blidt och vänligt kring munnen, som täcktes af små ljusa mustascher, håret låg i lätta krusor på den hvita rena pannan och ögonen hade ett godt tänkande uttryck. Hans utseende var vid första anblicken i intet afseende påfallande, också hade öfversten helt förgätit det sen i går kväll; men då han nu i det fulla dagsljuset närmare granskade den nykomne, utföll denna mönstring ganska gynnsamt.

— Den nye informatorn ser rätt sympatisk ut — sade han till sin dotter när de efter frukosten gingo arm i arm in i salongen.

— O—be—tyd—lig — svarade fröken Celie med ett litet uppehåll mellan hvarje stafvelse och så ringaktande som möjligt, men fadren hann ej ens rycka ögonbrynen åt henne, ty i detsamma spetsade hon sina purpurläppar till en kyss, som genast försette honom i solskenslynne.

Ännu klockan ett, när studenten begaf sig ut i staden för att bevista en föreläsning satt fröken Celie i morgondräkt vid flygeln och exekverade ett konsertstycke af Rubinstein med liflighet och elegans. Solskenet strömmade rikt in i den vackra salongen, det lekte på etagérernas dyrbara uppsatser, återspeglades i trymåerna och smekte mjukt möblernas tjocka siden öfverdrag, en vacker och fullt passande omgifning för den unga damen vid flygeln — tänkte han — hon liknade en praktfull tropisk blomma, som just behöfver det fulla solskenet för att stråla i all sin glans och med en liten omärklig suck, egnad de många som kämpa sig fram i dunklet, tryckte han mossan med den blanka lyran på sitt ungdomligt käck hufvud.

Middagen var sen och mycket vällagad men lika ceremoniös som de föregående måltiderna; då man ätit serverades genast kaffe; ett vackert hvardagsrum, Celies residens, som var uppfyllt af

näpna småsaker och dyrbara minnen från resor utomlands; helt och hållet en bortklemad ung dames förtjusande boudoir med mjuka kuddar och låga hvilstolar kring kaminen, där en liten brasa ofta glödde. Vid ett rundt bord serverade Celie själf kaffet ur en kokare med spritlampa och i koppar af äkta porslin, tunna och små som äggskal; Bertel var riktigt rädd när han första gången mottog en sådan bräcklig piece i sina händer. Öfversten satt belåten i en bekväm länstol och smuttade på sitt kaffe, medan han då och då drog en rök ur cigaren och hela tiden följde dottrens rörelser, där hon stod lutad öfver kaffekokaren, eller brände de fina fingrarna på pannlocket. Hon var verkligen mycket graciös och hvarje rörelse var full af harmoni, det var således ej underligt om fadren gerna betraktade henne, tänkte Bertel. Själf fann han sig icke heller missnöjd i det behagliga rummet, trots stelheten i familjekretsen; han hade en medfödd förmåga att finna sig tillrätta öfverallt och en sund, okonstlad naturs lugna trygghet, äfven i de mest främmande förhållanden. Han lät hvarken förbluffa sig af fröken Josefines högdragenhet, eller öfverstens afmätta artighet, utan rörde sig snart omkring så hemmastadd som om han varit van att dagligen vandra på brysselmattan och sitta på sidenmöbel. Endast fröken Celies blickar kommo honom ibland att spritta till. Det föreföll honom stundom som om den stolta skönheten förtretat sig öfver att den anspåkslöse informatorn icke lät sin omgivning imponera på sig och som skulle hon funnit ett nöje uti att bringa honom ur fattningen, när hon helt oförberedt kunde göra det.

Med sina elever kom han ganska bra öfverens, åtminstone visade sig Edgar den första tiden mycket vänlig, brodern däremot var fortfarande tillbakadragen, hans satiriska leende stötte ock läraren så att han mera sysselsatte sig med sin yngre elev. Denne behöfde äfven större uppsigt i fråga om

lexorna, hvilka hvarje dag lemnade något öfrigt att önska. Vanligen upptog han fogligt Bertels lätta förebräelser och förmaningar, men det varade ej länge innan läraren märkte att han lade dem föga på minnet. Hans mjuka böjliga väsen var behagligt att umgås med, men det var en natur af vax, som formade sig efter hvarje nytt intryck, en af dessa karaktärer utan fasthet, hvilka fordra stort tålmod och uthållande energi hos uppfostraren om något resultat skall vinnas.

Från början hade han föresatt sig att så vidt möjligt och endast i särskilda fall klaga på eleverna hos deras far, han ville helst ensam kämpa ut striden med dem om det skulle komma därtill; med ungdomlig entusiasm hade han uppgjort planer för gossarnes utveckling både intellektuellt och moraliskt hänseende och tänkt sig huru han genom öppenhet och förtroende skulle söka vinna deras tillgifvenhet, men de första veckorna krossade tyvärr några af hans rosenfärgade förhoppningar och kom honom att djupt känna sitt kalls mångahanda mödor. Med en håglös elev och den andra otillgängligt sluten var hans arbete hvarken angenämt eller fruktbärande, dock — han var ung och begåfvad med friskt lefnadsmod. Hvad som icke nåddes i dag, kunde ju vinnas i morgon.

Öfverstens hus var i alla afseenden komfortabelt, ett af dessa hem där kontrasten mot fattigdomens försakelser träder betraktaren skarpare än vanligt till mötes. Bakom spegelglasfönstren i de varma välförsedda rummen, tycktes man vara vidt skild från dem, som därute kämpade mot armod och brist, och lifvet rörde sig på så vålsmodiga gångjerna inom engång utskakade ramar, att man icke

ens tänkte på att kasta en blick utom dem. Så föreföll det åtminstone Bertel.

Med tyst intresse studerade han sin omgivning och det lif de lefde dag efter dag. Öfversten hade ytterst regelbundna vanor, par gånger om dagen långa promenadturer, bestämda timmar vid skrifbordet och sedan kvällarna egnade åt familjekretsen, där han sysselsatte sig med att röka och skära upp någon ny bok eller tidskrift. Fröken Josefine, hvars förnämsta husliga bestyr syntes vara att presidera vid theordet, fingerade vanligen på en spindelväfsfin virkning utan början och slut, tycktes det; hon tillhörde denna klass af oförnöjda varelser hvilka alltid se världen i gråt, och människorna med skefva misstänksamma blickar. Hvarje morgon såg hon ut att hafva ätit ett surbäskt äpple, hvars eftersmak en-vist höll uti sig hela dagen.

Husets unga dotter åter leide ett brokigt fjärlslif blott och bart för sig sjelf och sina egna nöjen. Hon var sin fars afgud, men gjorde i det hela föga för hans trefnad, lät sig blott smekas och uppassas på allt upptänkligt sätt, en vacker men ibiten egoist som hon föreföll att vara. Musik var hennes passion, ibland kunde hon sitta flere timmar vid flygeln, andra dagar åter rörde hon tack vare sitt omhytliga lynne knappt en tangent. Om hon en afton afstod från ett nöje, för att vara med de sina, ansåg Öfversten det som en stor uppoffring af henne, vanligen kom hon blott om kvällarna på några ögonblick in i hvardagsrummet till den öfriga familjen, lyste i någon elegant aftontoilett och försvann för att besöka teatern eller något annat nöje. Ofta åtföljes hon då af en släktning i huset herr Emile Francke, en nyssblifven ung embetsman och en verklig dandy, iklädd det allra nysate nya på herrskrädderi området, hvars nonchalenta hållning och slappa drag säkert i Paris skulle förskaffat honom benämningen „fin de siècle“. För dessa unga gubbar som druckit så djupt ur nöjenas bägare att ingen enda förströ-

else mera innebär någonting retande, för dem eller hvilka åtminstone vilja synas vara fullkomligt likgiltiga för allt i världen, var denne man en ypperlig typ. Skuldsatt upp öfver öronen fanns det dock ingen extravagans, som Emile Francke icke skulle tillåtit sig och trots sin mondäna liknöjdhet för allt hvad nöjen hette, hände det ofta att han presenterade sin örfilstäcka person öfverallt där den fina världen uppträdde, i en loge på teatern, under par numror på konserten, eller på någon soiré dansante —, allt under en afton. Det var modernt och storstadslikt och det gälde för honom mer än den lumpna kostnaden för tre dyra biljetter med tillägg af en liten fin supé på natten. Bertel erfor nästan ett obehag för denne „kusin Emile“, som gossarne benämde honom, men fröken Josefine tycktes betrakta honom med välbehag och fröken Celie tillät honom att vara sin förklarade riddare på societetsens fester. Ofta kom hon sent hem, missbelåten med sin afton och medförande en fläkt af stora världens ofrid, tyckte Bertel. Hennes beskrifningar om människor och förhållanden andades ofta en djup ironi, det var som om hon i hemlighet hänlett öfver både sig sjelf och andra och Otto sekunderade med förtjusning. Bertel kände ibland blodet brusa ända upp i sina tinningar vid deras öfvermodiga yttranden, han hade velat lägga handen öfver sin elevs dristiga läppar, med det anstod ju icke honom, när fadren själf lyssnade utan att yttra ett ord af motsägelse. Öfversten var verkligen en så i grunden god och öm far att hans känsla för barnen nästan öfvergått till svaghet och sålunda bildade den aldri skarpaste kontrast mot forntidens stränga tukt vid de ungas uppfostran. I detta hem hade de rättighet att yttra sig fritt om allt och detta utan att blifva rättade, sålunda stärkta i den naturliga benägenheten hos ungdomen att alltid tro sig hafva rätt.

Otto och Celie voro tydligen mycket fästade

Under vägen,

vid hvarandra, lifligt sympatiserande såsom tvenne äfven i andligt afseende beslägtade naturer. Omedvetet kände Bertel sig stött tillbaka af dessa båda, kanske därför att hans egen öppna natur trädde i alltför hård konflikt med deras stela och snixlika väsen. Hvad han kände varmt och rikt, det måste han också framlägga i dagen, sådan var nu engång hans karaktär.

Följden af detta fjärmande från den ene eleven gjorde emellertid att han trots Edgars många mindre betydande egenskaper kom att sluta sig mera till honom och att han i hemlifvet oftast satt tyst när Celie var närvarande. Med sin vackra stolta blick såg hon ju också vanligen förbi den anspråkslöse unge mannen, de tycktes hafva intet gemensamt med hvarandra.

Sålunda kom det sig att Bertel i det fina eleganta hemmet, där det var så väl sörjdt för hans kroppsliga välbefinnande, ofta kände sig ensam och hungrande till själen. Från öfversten, den oklanderlige gentlemannen, som aldrig brast i höflighet, till den ceremoniose betjenten med sina cirklade bugningar, fanns där ingen människa som lefde och tänkte såsom han, ingen som tycktes söka annat än hvad jorden tillhörde. Hans eget hem hade varit ett af dessa djupt allvarliga presthus, där familjefadren invigt sitt lif till Guds tjänst i anda och sanning och äfven önskade se hela sitt hus såsom en Herrans församling i smått.

Morgon- och aftonandakt tillhörde de dagliga vanorna och sabbatens helgd tänkte ingen på att kränka; man lefde där ytterst enkelt i enlighet med de tarfliga inkomsterna, men frid och förnöjsamhet gjorde hemmet till det lyckligaste för hvarje medlem i familjen och utom den stod församlingen, en krets af tillgifna vänner, hvilka med barnsligt förtroende blickade upp till sin själaherde, som också för enhvar af dem var en trogen vägvisare fram mot Guds rike.

Här var allt annorlunda, det kände Bertel, det gälde att kämpa sig fram utan stödet af ett vänligt råd eller allvarligt ord, i detta fullkomligt moderna hem måste han nödvändigt förblifva en främling. Redan den första söndagen efter hans ankomst, då han vid sin fråga till gossarne om de ville följa honom till kyrkan, fått såsom svar en förvånad blick af Edgar och Ottos ironiska löje, hade han förstått det.

Under föregående årets korta vistelse i hufvudstaden hade han jämte några allvarligt sinnade kamrater deltagit i undervisningen vid stadens söndagsskolor. Nu beslöt Bertel genast att också denna termin gå och erbjuda sin tjänst vid denna så betydelsefulla verksamhet bland de små i världen. Hans anbud blef också med glädje mottaget och det var en sådan tillfredställelse tyckte Bertel att begynna veckans första dag med ett arbete för andra. Edgar såg helt förundrad ut när han första gången kom hem från skolan med ansigtet strålade af inre fröjd, men när läraren upplyste honom om orsaken därtill, kunde han alls ej begripa huru det låg ett nöje uti att lära okunniga simpla barn i ett säkert kvaft och illaluktande rum. Pappa gick icke ens i kyrkan för att där var osundt — hygienien var nämligen öfverstens käpphäst — man kunde ju inte veta hvilka smittförande dunster samlade sig där så mycket folk var hopträngdt på samma plats.

Bertel log stilla: — Min far var prest — sade han — och hans pligt var att besöka sjuka och döende; under de svåraste epidemier var han den förste man rådfrågade för att få tröst och hjälp både till kropp och själ. Engång beskref han för mig en stackars koppsjuk, som blott med svårighet kunde föra sina förfärligt uppsvällda läppar intill kalken — tror du att ett sådant exempel, sett ända från barnåren, ingifver rädsla? —

Edgar skakade på hufvudet: — Jag springer

alltid förbi klinikerna utan att våga draga andan — försäkrade han.

Otto teg men Bertel såg att han uppmärksamt följde med samtalet och tillade därför: — Jag vill inte att min söndag skall likna veckans alla öfriga dagar, under dem slår arbetet för jorden och dess angelägenheter alltför mycket embargo på tid och krafter och själen, som man dock måste kalla vårt bättre jag, behöfver väl ändå en enda dag till sin hvila. —

Han visste ej om gossarne förstätt honom, men gladdes öfver att hafva fått uttala sin öfvertygelse. Där i huset föreföll det verkligheten som om budet „Tänk på att du helgar hvilodagen“, varit både föråldradt och glömdt. Öfversten frångick ingen enda af sina regelbundna hvardagsvanor och icke ens fruntimren besökte någonsin en kyrka eller ett bönehus. Edgar tyckte om söndagen därför att väckareklockan då teg helt fredligt på morgonen och tillät honom att sofva huru länge som helst, Otto brukade då hafva ledighet att promenera med sin syster öfver hvilken han var mycket stolt; eljest var allt sig likt, fröken Josefine skötte sin virknål som vanligt och Celie sina nöjen, endast vid middagen var om möjligt utsöktare rätter och vin.

Vanligen brukade Bertel, sedan han kommit bättre in i husets vanor, under veckan taga sig en stunds ledighet om kvällarne för att läsa högt, något som öfversten mycket väl upptog, emedan han för en ögonsvaghet var förbjuden att anstränga sin syn vid lampsken. Äfven om söndagarne hade Bertel icke velat försumma denna föreläsning. Nu hände det emellertid att han af bekanta blifvit ombedd att en söndag medverka vid en enkel aftonunderhållning för arbetare med ty åtföljande nykterhetsföredrag. Han hade nämligen en ovanligt behaglig tenorröst och var van att sjunga solo därhemma med accom-

pagnement af det gamla klaveret som tillhört hans mormor.

Öfversten saknade visserligen sin unge föreläsare och fann timmarne längre än vanligt, man tog det tillika helt naturligt att en ung man ville vara ledig och roa sig en smula. Edgar, som redan vant sig vid sin lärares sällskap, gäspade af ledsnad och hälsade studentens återkomst med ovanlig liflighet.

— Ni är tidigt tillbaka herr Holm — sade öfversten — jag trodde att ni besökt teatern?

— Var det inte någon konsert herr Holm talade om med sin kamrat? — inföll Edgar.

— Ett så ståtligt namn törs jag inte ge vårt enkla themöte — sade Bertel leende.

— Ah — öfversten såg leende på honom.

— Hvad är ett themöte? — frågade Edgar på sitt barnsliga sätt.

— Ah ett anspråkslöst samkväm dit man gratis inbjuder de mindre bemedlade i samhället och försöker bereda dem både nytta och nöje, så vidt man det kan. —

— Näh hvori bestodo då nöjena i kväll? — frågade Otto ironiskt.

— Vi hade piano-musik, föredrag och sång — svarade Bertel vänligt — flere studenter och unga damer medverkade äfven af intresse och välvilja för ändamålet.

Öfversten nickade bifallande: — Jag har inte förr hört talas därom, men det var ju vackert och — rätt!

— Ja — sade Bertel lifligt — sålunda kunna de bättre lottades, de rikas och lyckligas gåfvor blifva till glädje för deras bröder och systrar i de djupa leden, det är ett af vår humanistiska tids vackraste drag. — Öfversten böjde jakande sitt hufvud, men Edgar lutade sig fram och frågade:

— Sjunger herr Holm också? — Ja, något litet! — Förmodligen mest psalmer? — Ottos röst ljud spefull och han såg bort till systemen likasom

för att finna medhåll, men hon föreföll så oberörd, som om hon ej ens lyssnat till samtalet. Några ögonblick senare steg hon också upp och gick till flygeln. De fina fingrarna gled snabbt öfver tangenterna, hon spelte en lustig tarantella som kom Edgar att klappa i händerna; Bertel åter hade lutat sig tillbaka i stolen och betraktade tankfullt den unga flickans vackra profil som mjukt aftecknade sig emot den mörka fonden. Helt plötsligt öfvergick musiken till ett vemodigt andante och slutligen till ett smältande adagio. Sedan var det som skulle den spelande ämnat upphöra, men betänkt sig och likasom ovisst sökande letade sig en enkel melodi sakta fram. Man tyckte sig höra den lilla skogsbäcken porla djupt nere i sin dunkla gömma medan träden susade däröfver och en ensam fågel sjöng sitt hjertas saga långt borta i skogen. Studenten kunde ej låta bli att tänka, att musiken kanske var en afspeglning af pianistens egna vexlande stämningar, ty plötsligt afbröts den fridfulla harmonin af ett vildt accord; bäcken hade förvandlats till ett brusande vattenfall som hvirflande förstörde skogsensamhetens lugn och fogelns idyll dog bort i bullret.

Kanske var denna högdragna kalla flicka, som tycktes äga allt hvad hjertat kunde åtrå, ändå i grunden en suckande fridlös själ, som famlade efter ljus och försoning. Han anade ej huru nära han kommit sanningen.

„Ett trotsigt och försagdt ting är människans hjärta“, säger den vise mannen.

Celie hade i alla fall hört hvad som talats den där aftonen, ty några dagar senare öfverraskade hon Bertel genom att fråga hvilken stämman han sjöng

och på hans svar tillade hon att de — hon och några vänner — ämnat begynna musikaftnar i hemmen och att det just var en tenor de saknat.

Hon bad ej om hans bistånd, men det var dock omöjligt att missförstå hennes önskan, också ansåg han sig ej kunna vägra när Edgar den följande kvällen kom inrusande och uppfordrade honom att genast följa med till salongen där det musikaliska sällskapet var församladt. Här följde presentation för en liten exclusiv krets damer och herrar, därpå inledde Celie soirén med en glänsande väl utförd sonat. Det var meningen att söka åstadkomma körsång; medan man valde noter och ordnade stämmorna, spelade en herre i sällskapet violin och tvenne af fruntimren något à quatuor mains. Sedan begynte sångöfningarna. Bertel kände väl knappast de sänger man valt, men han var notfast och mycket musikalisk, därför nickade ock sångledaren flere gånger „bra“ åt honom. Det var en äldre herre, utländing, med håret artistiskt kammadt, som tycktes taga sitt kall på allvar och handterade taktpinnen så att han blef röd af ansträngning ända upp i den kala pannan.

De öfriga som samlats blott för sitt höga nöje, funno det löjligt att bråka så mycket, några pratade högt under öfningen, andra funno sångerna illa valda, blott några få tyckte såsom Bertel att det var roligt att sjunga och tack, vare deras medverkan, blef det en rätt musikalisk afton.

Herr Francke var naturligtvis också med och lika nouchalant i fråga om sången, som vid allting annat; från en inbillad höjd tycktes han skåda ned på sin omgifning med tillgjordt slöa blickar och med undantag af öfversten, som alltid tilltvang sig af honom en viss hänsyn och fröken Celie, som han tydligen beundrade, tycktes hela det öfriga sällskapet betyda för denne herre mindre än intet.

Bland damerna fann Bertel till sin öfverraskning en treflig hurtig ung flicka, som en sommar

vistats på Toivola och hade hans hemtrakt i godt minne; hon var liflig och intelligent och det var dessutom ett nöje för honom att råka en person med hvilken han kunde språka om välbekanta förhållanden. Hans första inträde i sällskapslifvet aflöpte således väl och tack vare fröken von K. och hennes muntra väsen, samt hans egen sunda uppfattning och lätthet att finna sig tillrätta, blefvo musikaftnarna ofta till trefnad för Bertel. Han fick därunder mången intressant inblick i sällskapslifvets vexlingar, riktades med mången erfarenhet och hade dessutom tillfälle att höra sång och musik, hvilket alltid var för honom ett sannt nöje. Dock uppstod hos honom ingen egenkärlek öfver den enträgenhet man visade att draga honom in i societeten, skälet låg helt klart, man behöfde honom och det var allt, tänkte Bertel. Han var åtminstone icke en kavaljer som anstod fröken Celie, det lät hon honom nog förstå och äfven kusin Emile skänkte honom i rikt mått sitt öfverlägsna medlidande, öfversten däremot visade ständigt sina söners lärare en hänsynsfull höflighet; man kunde ej blifva bättre bemött, menade Bertel och han började i tysthet hysa rätt mycken sympati för den slutne mannen med sin svärmodiga blick, som i det hela gick sin värld fram bra nog allena. Fröken Josefine med sitt utseende af ett trädbeläte, kunde inte gerna kallas ett trefligt sällskap, gossarne voro för unga och Celie — för självvisk — tänkte han och hvilken öm uppoffrande far var han dock icke!

Edgar var förtjust då de hade främmande hemma, lexorna skulle utan lärarens upprepade påminnelser gerna vid sådana tillfällen fått gå vind för våg. Han fäste sig vid damernas toiletter, låtsade spela kavaljer och härmade de vuxne herrarnes manér så godt han kunde, isynnerhet var kusin Emile hans beundrade ideal.

— Jag kan inte förstå hvad du tycker om hos

honom — sade Otto en afton — i mina ögon är han bara en odräglig sprätt. —

— Åh han är så stilig — påstod Edgar — allt hvad han har ända från monogrammet på näsduken är alltid modernare än någon annans! —

— Och det finner du så utmärkt — Ottos fina läpp kröktes hänfullt — en man skall inte hänga vid sådant strunt, det är lumpet, det är omanligt! —

— Hvad förstår du då med begreppet manlighet, Otto? — frågade Bertel och slog sig ned vid gossarnes studiebord.

— ”Modig som ett lejon och stolt som en kung”, gnolade Edgar som gerna ville förtreta brodern en smula.

— Är det verkligen din definition på en verklig man? — läraren smålog. Otto teg, broderns skämt hade sårat honom. — Då jag var pojke — fortfor Bertel, — tänkte jag mig alltid Alexander af Macedonien och Karl XII som mina hjeltar, men det rent fysiska modet gör icke mannen böjd att uppoffra sig för det som är ädelt och sant, att hellre lida allt än att handla orätt och att beskydda de svaga — barn och kvinnor — se där några af de egenskaper som karaktärisera den sanna manligheten. — Otto hade hela tiden sett ned framför sig; nu slog han upp blicken och fäste den skarpt på läraren: — Var herr Holms far sådan? — Studentens ögon lyste: — Ja, Otto det var han. —

— Berätta någonting om honom — bad han halft skyggt och Bertel berättade. Han talade om fadrens försakelsefulla lif, huru han sträfvat för sitt bröd ända från pojåkåren, huru han som prest verkat och arbetat i den lilla kapellförsamlingen bland dess fattiga befolkning, som han ej för yttre fördelar ville öfvergifva. Han berättade huru han för sin familj var den ömmaste far, men tillika så fast, att det aldrig nånsin föll gossarne in att sätta sig upp mot hans vilja; de hade en så instiktlik förnimmelse att den alltid syftade till det rätta. Och vidare

Under vägen.

hvilken kärlek som egnades honom af folket i hela kapellet, han var deras föresyn och rådgifvare både i andligt och lekamligt afseende.

Skulle en väg byggas, genast var pastorn där och stakade ut den, rådde fattigdom skaffade han understöd och arbetsförtjänst och under tider af sjukdom var han läkare för såväl själ som kropp. På prestgården fanns ett litet husapotek, för det mesta bestående af örter som pastorn låtit sina barn insamla och själf beredt och så fort någon sjuknade kom man alltid dit för att söka bot.

— Jag skulle varit rädd för de där sjuka människorna — menade Edgar och ryckte på axlarna.

— Så vidt jag vet hade ingen af oss syskon någon smittosam sjukdom i vår barndom — svarade studenten — min far höll mycket på att man skulle hårdas, frisk luft och kallt vatten fingo vi aldrig sakna.

— Det tycker jag om — Otto nickade bifallande, hans blick hängde hela tiden med lifligt intresse vid lärarens läppar. Bertel såg med nöje hans vanliga stelhet gifva vika och fortsatte att berättat tills det blef tid för gossarne att gå till sängs. Själf satte han sig ännu att skriva ett bref till sin mor. Några minuter senare öppnade Otto hans dörr för att bedja om upplysning angående ett ämne för morgondagens timmar. — Kanske störde jag herr Holm — sade han med ovanlig hänsynsfullhet.

— Visst icke, ni får gerna komma till mig med frågor när som helst, dessutom gjorde jag icke nu några viktiga anteckningar, jag skriver hem till min mor! —

— Är herr Holms mor vacker? —

Bertel såg förvånad upp och smålog åt den rakt på sak gående frågan.

— Männe man någonsin reflektera öfver sina föräldrars utseende — sade han skämtsamt — de äro nu engång far och mor och därmed är allt sagdt, åtminstone för ett barn, men med eftertanke kan

jag svara att jag ej tror min mor ser hvad man kallar bra ut. Hon har haft så många bekymmer, att hennes kära ansigte tidigt föräldrats, men god och vänlig är hon —, det kan jag försäkra dig. —

Otto nickade: — Min mamma var mycket vacker — sade han lågt — och äfven mycket god, tror jag, men vi få aldrig tala om henne; pappa kan inte höra det, han sörjde hennes död så att han höll på att bli galen. —

— Verkligen — är det längesedan din mor dog? —

— Sju år! Godnatt — herr Holm och — tack! —

— Godnatt, Otto, sof godt. —

Bertel nickade hjärtligt åt honom, när han blef allena tänkte han på att han nu fått förklaring på den vemodiga blicken i öfverstens ägor. För en så sluten och inåtvänd natur som hans, kunde man förstå att en allsmäktig kärlek betydde mer än själfva lifvet.

Emellertid gladdde han sig åt den lilla inblick han denna kväll erhållit i Ottos karaktär; det var som om han plötsligt träffat på en liten varm fläck som skälfde vid beröringen och när han sedan jämförde de båda bröderna, föreföll det honom som skulle han aldrig lyckas inpräglä någonting rätt fast i Edgars grunda natur, men som om det hos Otto funnits en grund, på hvilken man skulle kunna bygga vidare.

Då han slutat sin brefskrifning gick han in i gossarnes rum för att se om de släckt sin lampa, något som ofta blef glömdt; äfven nu brann den och belyste klart de sofvande. Edgars vackra huvud låg mjukt tryckt mot kudden och högra armen hade han ledigt kastat däröfver; han var en nästan idealisk gossbild, värdig en målares pensel.

Ottos drag voro lugna och såsom mejslade i sten, men kring den vanligen så bestämda munnen

låg nu under sömnen ett mildt, älskligt uttryck, som rörde lärarens hjärta.

— Ack, af dig skulle man kanske kunna göra en hjälte i detta ords bästa betydelse — mumlade han — här finnes rikt material, hjelpe mig Gud att få bidraga till det verket, bidraga till att Skaparen må ock af detta sitt ädla verk få pris och ära! —

I matsalen fanns ett äldre piano. Edgar, som hade öra för musik, brukade ibland klinka därpå och taga ut små bitar, som han snappat upp ur någon opera och i skumrasket, när fröken Josefine tog sin långa siesta bakom stängda dörrar och Celie vanligen promenerade med sin far, brukade Bertel ibland slå sig ned och musicera. Han hade aldrig egentligen lärt sig spela, utan blott gjort små försök på egen hand, mest för att kunna accompagnera sig till enkla visor och andeliga sånger, som de sjungit vid bibelstunderna därhemma.

För att ej störa om någon händelsevis skulle befunnit sig i närheten, grolade han vanligen blott lågt, utan att låta rösten klinga fullt, men kanske ljödo „Dig Jerusalem vi önska lycka” eller „Lycklig du som funnit Jesu kärlek” ännu mer gripande och till hjärtat gående genom det dämpade tonfallet. Stundom hörde han en dörr öppnas någonstädes, men utan att fästa sig därvid och utan att hafva den aflägsnaste aning om att han hade åhörare.

Därborta i skumma den korridoren skockade sig nämligen tjänarene och lyssnade girigt på hvarje ord, som gick öfver hans läppar, — till och med den gamle betjanten kastade bort cigarren och sålade sig till de öfriga, och köksan, den ordkarga Kristin, som varit i huset, så långt man mindes tillbaka, sade högtidligt: — Märk mina ord! nu kom-

mer välsignelsen till huset, då Gud och Hans ord bli ärade härinne; den saliga öfverstinnan må glädjas bland englarne öfver sådana lofsånger under detta tak! —

Om allt detta hade sångaren emellertid ingen aning, där han satt och i toner uttalade sitt hjärtas dolda känsla och klippfasta öfvertygelse. Edgar kunde ibland hänga en stund öfver pianot och höra på, men han hade aldrig ro att vara länge på ett ställe. Otto satt och läste inne hos sig, dock trängde tonerna genom den öppna dörren rakt in till honom, och tvango honom att lyssna och, medan han så gjorde, steg bilden af den döda moderns lifslevande fram i hans minne. Hon hade också sjungit så vid sina små barns bäddar och lärt dem böner, dem de nu alla hade förgätit. Den klara genomträngande blicken i de mörka ögonen, tycktes ställa till honom en fråga, som han ej fullt förstod, men som han ej kunde låta bli att grubbla öfver.

En eftermiddag, då huset åter tycktes vara alldeles utdödt och till och med gossarne hade gått ut i staden, satt Bertel åter vid pianot och som han trodde sig vara helt allena lät han — gripen af sångens makt — rösten höja sig i hela sin rika fullhet. Då hördes plötsligt brådslande steg bakom honom, han tystnade genast och vände sig om, där stod Celie, blek och med skälvande läppar: — Sjung inte mer — sade hon häftigt — jag kan inte höra det, jag har hufvudvärk!

Trots det ovänliga sätt hon begagnade för att tillrättavisa honom, stod studenten där som en ertappad brottsling och stammade: — Jag visste inte — om jag blott haft en aning . . .

Hon vinkade otåligt med handen, sedan kastade hon sig plötsligt i en länstol och brast i krampaktigt gråt.

Bertel blef förskräckt, han ville ropa på fröken Josefine eller tjänarene, men Celie afböjde det ener-

Under vägen.

giskt; endast vattenglaslet, som han räckte, mottog hon och tömde i ett drag, därpå reste hon sig hastigt, strök de orediga lockarna ur pannan, och utropade med sin gamla ironiska ton: — Seså! nu är det förbi, gå nu och berätta, om ni har lust, att jag är ett sjåp — er sång irriterade mina nerver, hör ni inte att jag ber er — gå. —

Studenten drog sig tveksamt tillbaka, han visste ej rätt huru han skulle förstå henne, men när hon åter otåligt vinkade med handen, lemnade han tyst rummet.

Hvilken gåtlik varelse var icke denna unga flicka? Han grubblade hela aftonen på den lilla tilldragelse han nyss upplefvat och slutade med att återkomma till sin gamla förmodan att Celie kände sig olycklig och fridlös; han kunde ej förgäta den ångestfulla blicken i hennes ögon, när hon förbjöd honom att sjunga, och huru förtviflad såg hon icke ut, när hon brast i tårar!

Vid thebordet var Celie sig emellertid fullkomligt lik, blott kanske om möjligt retligare mot Bertel än förut. Nästa musikafton vägrade hon äfven utan skäl att sjunga en duett med honom; redan mången gång tidigare hade Celies ovänliga bemötande sårat honom, ehuru han alltid försökt tyda det till det bästa — i dag kände han sig dock mer illa berörd därpå än någonsin förr. Det måste finnas något hemligt skäl för den motvilja hon tycktes hysa för honom, det grubblade han ofta på, ehuru förgäves.

Höstens mörka veckor hade emellertid snabbt glidit bort i tidens ström och julen stod för dörren. Som Bertel hade en lång och dyr resa hem, hade han från början beslutat att stadna i hufvudstaden öfver hylgen. Tanken på att sakna de käras ansigten omkring sig på julaftonen blef visserligen tyngre allt som den 24 December närmade sig, men som han hade ett godt lynne och var böjd, att se saker och ting från deras ljusaste sida, märkte ingen att han dessa dagar genomgått en lexä i försakelsens

skola. I kapp med gossarne fröjdade han sig åt julutställningarnas prakt; hvarje dag gingo de tillsammans och beundrade de härligheter butikerna hade att uppvisa och vid hemkomsten blef det alltid tillökning på önskelistorna, hvilka Otto och Edgar före jul fingo öfverlemnade åt sin far.

Bertel gick och smålog åt deras ifver, han tänkte på sina egna barnaår, då ett par röda ullvantar och en „jättestor“ pepparkaka utgjort hans önsknings mål ifråga om julklapper. Tillgångarna i pastorsgården skulle väl icke heller medgifvit dyrbarare gåfvor, men glädjen var nog lika djup och varm ändå, kanske till och med rikare.

Söndagen före jul firades en liten fest i den söndagsskola där Bertel undervisade; han var en af de mest intresserade tillställarna, outtröttlig att med sin trappstege klifva upp och smycka granen, som intog salens midt och när så den glada barnskaran strömmade in och psalmens ljud höjdes af de späda rösterna, då var det han som anförde sången.

Han var ännu helt upplifvad af hvad han sett och hört, när han om aftonen kom hem, och då han trädde in i hvardagsrummet där familjen var församlad, kände han sig så varm om hjärtat, att han ovilkorligen måste meddela dem hvad han nyss upplefvat. Med lefvande färger beskref han de fattiga barnens glädjestrålände blickar, de minsta häpnad vid anblicken af underträdet från sagans land och den allmänna belåtenheten på festen; han talade sig varm och blef helt entusiastisk. Då han tystnade såg fröken Josefine upp från patienten som hon just höll på att lägga och sade sötsurt:

— Ja, det är fasligt hvad man nu för tiden gör för en affär af sämre folk, männe de blifvit bättre eller tacksammare därpå, det undrar jag. Förr hörde man åtminstone aldrig talas om de ohyggliga socialisterna, som man i våra dagar jämt plågas med. Hemma hos föräldrarna ansågs det vara nöje nog för folket att se på när herrskapet höll kalas. An-

dra tider andra seder. — Öfversten teg, gossarne disputerade vid schackbordet om sina piécer och Celie vände med synbart intresse bladen i en nyss uppskuren roman af Zola.

Det kom plötsligt som en iskyla öfver Bertels lifsvarma hjärta; hvad de alla voro likgiltiga för det som låg honom nära, huru hade det ens fallit honom in att tala såsom han nyss gjort! Ack, han hade ett ögonblick förgätt att han ju var en främling här; nedslagen tog han en tidning och försökte läsa, men tankarna ville ej rätt följa med.

Efter téet då studenten gjorde sin vanliga bugning vid dörren till godnatt, kom öfversten fram till honom och lade handen på hans axel: — Unge man — sade han lågt — om ni känner någon som till jnl behöfde en liten penningegåfva så — låt mig veta det.

Bertel fäste sin blick på den gamle herrns ansigte, det var sig likt, endast kring munnen ryckte det som af en egendomlig inre rörelse — sedan bugade han sig artigt bifallande. Hvem visste — kanske hade han misstagit sig på den synbara liknoidhet han i dag tyckt sig spåra för sina meddelanden från den enkla julfesten, kanske var tvärtom just detta oväntade anbud en följd däraf. Man kan ej alltid skönja huru nära orsak och verkan i själfva verket ligga hvarandra.

Då han kom in i sitt rum, följde Otto ned och sade tvekande: — Skulle andra också fått vara med på den där festen, jag menar andra än barnen och deras lärare?

— Det tror jag nog, hvarför frågar du.

— Jo jag tänkte på att — — i nästa jul tar herr Holm kanske mig med? —

— Det är ju förskräckligt hvad du är oförtänsksam — gäckades Edgar — jag skall förtro herr Holm, att han är pinkär i allt hvad småbarn heter, fast han skäms att erkänna det, en sådan karl, som Otto alltid vill vara. —

— Tig! — brusade Otto upp och begaf sig med stormsteg in i sitt rum, där han försjönk i den majestätiska tystnad, hvarmed han alltid bestraffade brodrens små nälstyg.

Bertel tänkte länge på honom, innan han somnade, kanske hade han en hemlig bundsförvandt i denne gosse, som från början förefallit honom så osympatisk, en sfinxnatur var han likasom systern, det var honom klart.

Själftva julaftonen inbröt klar och vacker, med rimfrost på träden i esplanaderna och liflig rörelse på torg och gator. Bertel hade åtagit sig att köpa julgranen och tillsammans med sina elever företog han en tidig exkursion till torget, nickade god jul åt gubbarne vid granlassen, och leende åt alla små barn de mötte. På eftermiddagen klädde de äfven tillsammans det höga vackra trädet, som fått sin plats i matsalen; ljus, konfekt och de läckraste frukter hängdes upp till öfverflöd och Edgar, som var en riktig snaskrätta, åt sig nästan sjuk på förhand, bara genom att „smaka litet“ af påsarnes innehåll. Kvällen förut hade Bertel förfärdigat dussintals flaggor af brokigt silkespapper och till sina elevers förtjusning förgyllt ett parti valnötter; alltsammans tog sig nu mycket väl ut i granen, en frisk drufklase, här och där, såg ytterst aptitlig och frestande ut. När allt var färdigt, tog studenten mössa och öfverrock.

Om herr Holm ämnar sig ut, för att se de tända julträden, så är det ännu alldeles för tidigt såde öfversten, som af en händelse passerade tåmburen.

— Nej! jag tänker gå i kyrkan. —
Under vägen.